

Саво Стијеповић

HISTORY IS BUNK!

Присџиџли су џлумци, џосџодару!

Is everybody in?
Jim Morrison

До Бонгора смо путовали током целог поподнева, пратећи реку ка њеним изворима, пратећи је уназад како доликује. А нас су, на свој начин, издаље, пратила три камиона мариборске производње, три оптерећена тамића, *Tovarna Avtomobilov in Motorjev Maribor*, возила натоварена повећим сандуцима, са стране покривена подераном церадом зарад одбране од прашине која се у малим вртлозима дизала са тла. Возио је ћутљиви сапутник, ненаметљив, нимало говорљив. Петар Стругар се звао, а касније сам чуо и како је био веома поштован кадар из старе екипе југославенске шпијунске службе, оне која је још увек покушавала да у ново светло пресвлачи споре, уморне сени из педесетих, из лудих *rockabilly* година. Био је висок и лажно углађен, каквим се чинио сваки окорели удбаш, одавале су га очи, модрина под тим очима: селачки подмукле очи радиле су на његову штету. Иако је уз себе прилежно носио и дипломатске исправе, он није сличио на дипломату, већ више на разбојника и сецикесу са друмова, убицу, мењајући лице из часа у час, као у каквог безумника о којем се не зна ништа и нико и не погађа из каквог се накота он могао отети, те каква му је сврха на том путу.

Вели једна песма:

*Ниџко не зна џдје је она, џа џуџања џамна,
Ниџ' о чијем боку виси џа џусџиња славна.
Знамо џек да је има и да џихо јаше с нама.*

– Замисли да лежеш са ужасним теретом хладних костију од хиљаду, две или три хиљаде мртвих! – наједном би повикао Стругар.

Знао је он тако рећи, усред неког пријатног топлог ноћног разговора о Сезану, Толстоју, симболизму и каквом филму, јапанској чајанци, рецимо, у чему није имао учешћа, јер није ни знао о чему се ту управо ради. Усред тога изненада би лудачки вриснуо, учинио нешто неочекивано, разбивши нешто, ударивши неког у главу и слично. Дипломатске исправе су, најпре, биле те које су га и спасавале. Он, Стругар, имао је тада близу шездесет година, рекло би се. У Нџамени је провео уз мене све време, попут сени, увек био при руци или звиждуку, као да ми је био додељен, али он то нити једним гестом или речју није одавао. Био је готово невидљив, осим када се прене из сене и крене да лудује: то сви упамте. Одсео је у соби до моје, у хотелу Форт Ламу. Једног јутра ми је рекао, будући ме: – Хајде, Кавасила, дижи се! Не желиш да лежиш на кожи од кошмара до краја времена! – И наједном, та сенка постала је жива, биће сачињено од живе твари, од крви, мишића, тетива и свега осталог.

У џипу који нас је пратио током целог пута и котрљао такође у Бонгор, возач је слушао Мелани, ону њену дивну ствар, *Beautiful People*:

Прекрасни људи, што живише у истом свету у коме живим и ја...

Мелани Сафка! Лепо се чуло тамо доле у пустари из које би се, понегде, извукла која струк папрати и прамен сагореле траве, на моменат, некакав пропланак, биљни уштипак, мучна флора.

Касна су предвечерја у том пределу неописива. Било је као да су ангели ожеднели, горе на небу. Црвенило би се расуло преко модрих бордуна. Бог је спавао изнад, повремено осврнуо око себе, видео шта се догађа испод, гле, ови се опет кидају на све стране, лепо сам им рекао, не вреди, не вреди им више ни говорити, слати катаклизме као депеше, какви кретени, даш им све, а онда они изнова крену у лудило.

Стари, добри Бог би тада намерио да пљуне у страну и да све то развали доле, развали до краја, јер све смучило му се, али је и код људи видео нешто изванредно пријатно да се ваља, видео је и лепог човека како је своја уста притиснуо на усне лепе жене, не марећи за секс, не марећи да је подјарми, или понизи, већ освоји срцем и својом другом природом, пружи тим светлим пољупцем заштиту од нечастивих душа што гризу људска срца, стопала, трбух и срца, стопала, међуножја, срца, трбух и криве палчеве.

И анђели би певали тада вечерњу пјесан мокрих хијена.

Јер су ангели знали да лешину љуцку све до голе кости оглођу, умели и до краја да је оближу, ту слатку покосницу, лопатицу, зделицу и хрскавицу.

Да очисте скелет као што се слатко чисти печена свињска глава.

И пева та осмехнута свињска глава старе риме гладних Сербa. Пева она песму *Ој, вошћанице, ој лојанице, сржи свежа живоџ*, хеј, води ме дома, не срами ме пред лепотом женског соја, ај, ај, ај, а што су у ње тако красне усне, образи и такво лице, такве очи, нема их такве ни у богиње славне коју зову... аф, аф, Афродита.

Не брини, сестрице, не брини, неће овај свет тек тако умрети.

Уколико га не униште радосни кретени, не из каквог скрајнутог кута, већ са главне позорнице, они гласни идиоти, бирократе, слинави комесари, којима смо препустили режију, сценарио и роле и које смо сами довели на то место. Ми смо кривци, крвници, ми смо слуге лажи. Саучесници високих злочина!

Најбољи пријатељи целата, послушници и гмазови. Зли језици предвечерја.

Вечери су у Сахелу такве да се сваком посматрачу чини као да се крв разлива по земљи. Тамо су и другачија неба, та копна, реке, путеви и људи. Другачије је све и ничему није налик. Африка је планет, свет за себе, ништа је не држи с остатком Земље. Гледао сам једне ноћи, горе, у звезде, где се оне обично налазе. Удисао сам ваздух и нисам ништа могао да нађушим из своје младости, оне из Прокупља, Никшића или Београда. Губио сам снагу у мишицама, отицао у ногама, ерекције нема, памет посустаје, отупљује: гама осцилације у мозгу се прекидају. Ништа ме није дизало као раније. Не жалим се, већ говорим стање ствари. Ја увек хвалим снагу живота, али нећу да ћутим када она окопни. Ништа ме, кажем, није подизало, али сам, услед тих немоћи, видео чаробне пределе и живо, гримизно небо које исијава своју скупу моћ.

У једно управо такво сахелско предвечерје, зауставили смо се испред уснулог здања у треперавом пределу чији су мириси изазивали неку нејасну тугу у мојим жилама, ковитлајући танане срси кроз тетиве: она се вратила, меланхолија с великим М, црна жуч, као онај искрзани осмех у углу усана Данијел Дарије. Била је то прва, највећа и најпространија зграда у Бонгору, подигнута равно пре неких седамдесет година. Њено дизање је овде, у људима, било усађено као мит, удаљена од данашњице хиљаду година. Та грађевина је имала и своје име. Модианов лицеј се звала. Луцеум. Пространи, чудесни лицеј.

– Све што вам сада могу рећи јесте: *History is Bunk!* – насмејао се Џаспер Џонс. Тако је рекао, док је излазио из кола. Церекао се он попут лудака, чврсто држећи коцкасту флашу француског коњака у руци: видело се и како је прилично отпио, извукао из боце, борећи се сам против тог стакленог војника. Из Плимута баракуде, питомог Крајслеровог чеда, чуо се сонорни глас који је, у чудесној и спорој лирској процесисији певао:

Неко је ипровалио кайије врша...

Here I Lived So Well, био је наслов песме. Изводили су је Spooky Tooth: „Неко је развалио врата врта, борац против инсеката је дошао прекасно...” Када се једном чује та рокенрол арија, више се не може умаћи од ње. То остаје у можданом кортексу за сва доба.

Неко је провалио кроз вратиша раја...

Џаспер Џонс је, полако ходајући стазом ка лицеју, свој осмех бацио у црни зрак, изнова рекавши: - *History is Bunk!* Историја је којештарија! Обична бештија, дрска и слепа! Мрска, стара курва. Курветина.

Џаспера Џонса, махнитог промотера и једног од високих упоследника корпорације *Citrus Jet*, упознао сам десетак дана раније, у Нџамени, у атријуму разваљеног хотела *Biscuit Hall* искључиво намењеног белцима и још искључивије за Енглезе. Чинио се срећним, расположеним и уз то, веома распеваним. Разговарали смо тада до дубоко у ноћ, уз много алкохола, у некој еуфорији дошљака који зазиру под ноћним небом што се пресвлагало у различите колорите и земље с које је хроптала горка, прљава и жута прашина. Сада, готово две недеље потом, све је било другачије. Улетео је Џаспер Џонс колима као лудак, испред старинског Модиановог храма, на ободу вароши, у предграђу Бонгора, ако би се то могло звати предграђем, пошто је читаво рубно подручје било разбијено на све стране и разваљено попут дуговечне србијанске шљиве крцате шрапнелима. Крушке. Или јабуке. Нека је слична воћка већ порасла онде. Темеље негдашње школе дигао је архитекта Херби Кунд, *Herbert Valse Kundoo*, високи официр немачке војске, још док је тај гмизави комад тла с почетка двадесетог столећа био уступљен, на прљави, карташки начин, пијаним Германима од стране обесне француске армаде. Французи су га, док су га још држали, дотерали у свом стилу, па се ради тога и даље он зове *Француски* или *Модианов* лицеј.

Лицеј је био кружног облика, са великим клауструмом, као у оних што се налазе у самостанима на Јадрану, у Далмацији, на отоцима, или у јужним варошима Италије. То су уређена дворишта окружена сеновитим тремовима са аркадама, пријатно прохладним ходницима, посебно у данима врелих лета, када се чини као да у тим конхама, у угловима и доклатима једнако провејава неки прадавни или питоми мир, пре него што га је човек растерао по глумим ћошковима света. Кроз те ходнике се иде одмереним корацима, без журбе, иде се полако. Осетио сам такво што у фрањевачком самостану на Бадији, отоку у Корчуланском архипелагу, опет код фрањеваца на Цресу и Крки, у Кошљуну, а сличан мир удахнуо још и испред конака фрушкогорских манастира. И још на Каблару, код Чачка, у стенама, шумама, скрајнутим, скровитим местима, где се питомост поиграва с дивљином и тврда мука са лакоћом.

Улазећи у лицеј, кроз отворена, масивна врата, Џаспер је рекао, као да очекујемо да нам након срдачног пријатељског поздрава, каже уп-

раво нешто лоше: – То није била тек нека тачка на плућима, већ мрља. Мрља. Да. Згрушана мрља. Рекли су доктори: одсећи ћемо, нема друге, лево плућно крило и можда ће нешто и да испадне како ваља. Рекао сам им онда, пустите да размислим пар дана, а они узвратили, у реду, али никако више од пар дана. Не можемо дуго чекати. То је то, помислио сам, такав је живот, сада си ту, а после, кроз који дан или сат, ништа. Ха! Нема те. Затим одлазиш полагаано, клечајући, *тамо, где још нерођени леже.*

Онда је под тим чудесно црвеним небом које се, попут осветољубиве сабласти спустило у двориште лицеја, на балустраде, рељефе и каријатиде, широка округла степеништа и доксате, рекао: – Канцер се у мени шири. Шта да се ради? Тако стоје ствари. На крају крајева, имам једно да вам кажем. Држим овде једно дивно чедо крај себе. Он је све време био уз мене. То је мој син.

Показао је на задиханог лисца, фенека, који је дахтао уз његову ногу. Тај лисац је био врло умиљат и лизао му је прашњаве ногавице, невероватно симпатично биће, добро, без имало лукавости у себи. Знали смо – причало се о томе – да има маленог лисца готово стално уз себе, али смо га сада и видели. Наставио је затим Џаспер: – Ако се мора завршити са овим, са свим овим, а то подразумева и мој живот, онда нека то буде управо овде. Али, пре тога, научићу луде Масане да се бију без оних француских шлемова на главама. Уместо тих шлемова и дрвених батина, даћу им челичне штангле из подрума, из наших добрих, мемљивих винарија, како би учинковито разбијали главе њихових камерунских рођака. Док ме слепи канцер, црна болест, не обузме целог, дајте ми какву перјаницу поглавице, макар на месец-два дана, не верујем како ћу имати више времена од тога. Хоћу да видим да се пред мојим очима одвија један леп, блиски, угодан и снажан, братски рат са много крви. То, наиме, мој тумор хоће, не ја. Па, господо, дозволите да отмам од овог проклетог света неке чаробне сате и дане. Дођавола, рак је кренуо да ме већ штима и за очи.

И изнова је почео да се смеје. – Чекаћу вас унутра, у салону. – рекао је и улетео право тамо.

Дакле, сви смо знали за фенека, за тог лисана којег је пре годину дана покупио у стенама Трибести планина, одгајио га, неговао, тако да је мали луди створ и остао уз њега. Лисац је био сипљив, вукао је неку астму, тако да није могао много и на дуже стазе да јури, а опет, трчао је неко време потпуно избезумљено и весело, готово плешући са разном живином која се налазила у клауструму крај старе гвоздене чесме која није радила. Чесма није повлачила воду, јер је више није ни било. Вероватно је Логоне текао под земљом само њему познатим путем. Бунар са здравом водом налазио се мало даље, неких пет стотина метара ка шуми, у правцу реке.

Била је то стара стублина која се користила за пијаћу воду, заиста пијаћу. У последње време, вукла је муљ. Воде су испаравале. Домороци су нам казали како су ђаволи засели под њихово тло, да су страшно жедни, да пију обилато воду која је једном њима припадала, да ће све до последње капи исцрпети. А један је црнац рекао, скоро шапатам, наслањајући руку на образ, рекао то као у поверењу: – Они, ти демони, доле, гледају ту телевизију! Од ње су толико и ожеднели. Од телевизије.

Ноћ је падала на село. Страшна сета се провлачила кроз ваздух. Ветар је, плешући тек неки полуосмех плеса, дуго, саплићући се, неједнаког ритма, кружио око сиромашних кућерака, око високог, моћног и гранатог дрвећа. Ветар је кружио, али није улазио у само насеље, у то широко, сеоско језгро. Нешто је, ипак, он говорио и предсказивао.

Био је то дух из висина. Тихи, пламтећи дух.

Јуш Козак је полако силазио низ полукружне степенице које су водиле у некадашње одаје за ученике лицеја. Силазио је као што би то радио Ерих фон Штрохајм у неком филму, достојанствено, као да држи то место и управља њим. Пратила га је ниска црна послуга: сви су изгледали уморно, изгледали су погрбљено и сјебано. Најпре се руковао са мнош, учтиво рекавши да му је драго, изнимно драго што смо се најзад средили и чинио је то са непрекорним, грађанским манирима. Имао је око шездесет година, био је и висок, нешто мало тамније пути но у већине Словенаца и обријане главе. Кажем вам, као у Штрохајма, доиста. Затим се руковао са осталима из скупине, показујући лежерно левом руком да се сместимо у салон, док му је у десној био чибук од трешњиног дрвета. Џонса је знао још од пре; њих двојица су се скоро загрлили и пријатељски потапшали по леђима. Како је, питао је Козак са клицом забринутости, али искрено је то рекао. Џаспер Џонс је одговорио:

– Тако, тако...

– Прегледали су те у Каиру? – питао је Јуши Козак. – Шта кажу?

– Рак се проширио, а ја нисам знао да он има такву намеру. – рекао је Џаспер Џонс, одмахнувши руком. – Уосталом, прошао сам у Судану кроз сличне ствари, прегледе. Сада смо с њима у врло лепим односима, све смо их окренули ка Америци. Судан нам је захвалан за све оно што смо у претходних годину дана учинили за њих. Ти су Суданци, чини ми се, највиши и најиздржљивији људи овог континента. Ох јесу, они су посебна прича. Они су дивови. Титани! Требало је да их пажљивије осмотримо, а не да кренемо у сукоб с њима. Ту је администрација Америке страшно погрешила, а није први пут да налећу слепо на нешто што се може употребити на другачији, поштенији и исправнији, далеко исправнији начин. Знаш, Јуши, ми смо увек били углађени монструми, они са широким осмехом, ми смо свет рекламе. Негде, успут, баш се поштено огрешимо.

– Нисте се смели тако дуго и безочно играти са Суданцима. – рекао је Ерих фон Штрохајм, не уистину он, већ његова реплика, Јуш Козак.

Џаспер Џонс је рекао: – Не мерим ја време, Јуш. Не мерим политику, не укусе, сензусе, не. Познајеш ме. Играм како ми кажу да играм, што је смешно. Увек сам био пајац, циркуски штакор. Јебем га, али тако је то. Играч сам у водвиљу, а то је увек паклен посао.

Заузели смо своја места у салону који је био простран укусно уређен и опремљен. На зидовима су висиле некакве урамљене слике, све у масивним оквирима, апстракције, дела наиваца из Чада и Нигера, изврсне слике које су показивале да је овај племенски свет изузетно надарен, дакле, слике, оне – и огледала. Полице су биле пуне књига, биле су и на енглеском, француском и немачком, махом издања из педесетих и шездесетих година, са отисцима министарстава културе из Колонија и печатима из европских универзитетских библиотека. Пријатно је било у том салону. Црна послуга је једнако износила вино, соду и сокове, чоколадне колаче, печено месо, земичке, све време су то приносили на малене, округле столове који су се чинили разбацанима, а опет, било је ту и неког реда. Симон Лавал се сместио, боље рећи, пружио на старински кауч, Басарвјук се нашао уз мене, церећи се попут какве пијане будале, утољавајући своју високу глад пилећим карбатацима и велику жеђ пивом. Џаспер Џонс је седео у углу, у близини врата, најближе њима, као да се спремао да сваког часа утекне одатле. Постао је баш нервозан, иако се трудио да то не показује. Лисац му се мотао око ногу, попут глупог пса. И гледао је у све нас. Био је ту и један лепи Малорус, Фома се звао. Смеђ, широких рамена, искреног осмеха и прекрасног лица, Стара степа је путовала његовим ликом, разносећи му мале птице у очима. Фома Бердин је, иначе, прилежно радио на релацији Нџамена-Бонгор, скупљајући памук за утврду Кремљ и све оно што га Кремљем и чини. Барем је тако тврдио и барем се чинило да то ради. Нисам сумњао у то. Шта је Џаспер Џонс радио у Сахелу, то могу тек да слутим.

Истина, нико никога није питао зашто је онде, мада су сви знали. Сувишне ствари су глупе, то се подразумевало у њиховом односу.

Фома Бердин ме је загрлио са обе руке, стегао ме братски и долио вотку у свој крчаг, мљацкао је и рекао да му је драго што ме види. Наравно да сам му узвратио загрљај.

Јуш ми је пришао, одвојио уз старински наклон од Бердина, рекао ми где да се сместим, па сео до мене, претходно ме потапшавши по раменима. Мало смо разговарали о томе како је у Европи, како је и чега има новог у Југославији, Београду и Љубљани, шта се то догађа на Косову, а онда ми је рекао: – Нећемо ићи сутра у Келогу. Тај њихов шаман је рекао да дођемо прекосутра, да дођемо током поподнева и да утра-

бимо вечерње сунце. Он ће нас спровести до те капелице што се налази унутар једне шпиље где се чува тај стари реликт, икона Христа. Јасно, извршићемо размену након што ми први узмемо икону у своје руке. Ја не верујем никоме. Добијемо икону, они онда добију оно што теглимо попут лудака већ месец дана по пустињи. Даћемо им сандуке с оружјем и одмах идемо натраг. Ја највероватније остајем, јер имам нека несвршена посла, али ти се купи, бриши што пре одавде, пре него што крену да те мељу ови црни демони.

– Шта је то тамо? – питао сам, искрено радознао. – Каква је та икона? Је ли истина оно што су ми рекли у Београду?

– Видећеш већ, Кавасила. – рекао је Јуши. – Пећина је то и ништа нарочито, проклета шпиља попут многих других на овом континенту, на овом свету. И видећеш, али нећеш веровати, јер она, та икона светли попут каквог златног, подземног сунца. Неописива је и красна. Светли. Ако могу да употребим ту реч за нешто што се налази врло близу земљиној утроби. Она је сунце у тами. Заробљено сунашце у грудима мушким!

Затим је Симон почео да везе неки стари вез, причу како се потукао са Совјетима на истоку и како су анимисти, *џи луди милиџаристи!*, ускочили у све то. Кренуо је смех, па за њом још једна луда прича, па још једна, све док се Џаспер Џонс није укључио у разговор са својим недавним авантурама из Каира и Судана. Кренуо је овако, свечано предавши Бердину у руке боцу пића: – Сада ја престајем да пијем. У ноћи, ах, шта да се ради, годи ми, ох да, једино морфијум!

– Зар је толико лоше? – упитао је Фома Бердин. – Сви смо се питали шта се догађа...

Фома Афанасјевич Бердин је доиста изгледао забринут. И јест био, сасвим искрено, до краја, онолико колико то један Рус може бити. А може до краја! Познавао је Џонса свега неколико месеци. Сретали би се ту и тамо, као и сви белци и уходе који се срећу и сударају по Сахелу, по песку, у честарима, на ветру који не хајући за људска битисања, мисли или духове, шиба кроз пустару, лево па десно, горе и доле, наопако, ван реда, најаве и потребе.

Сахелски ветар је увек врео. Кажу да од његових налета може да прсне мозак. Пуцају дамари. Бране попуштају.

– Рећи ћу то овако. – почео је Џаспер, милујући лењог лисца по глави. – Уколико не пристанем на ту операцију, тумор ће, наравно, наставити да се шири и шириће се брзо. Прилично је то све поодмакло и ја немам никакве илузије. Успорити разарање нечега нема смисла. Глупо је. То је, наиме, оно што је заиста болесно. Да гуташ бомбе, жваћеш струјни кабл. Но, да скратим, јер не желим више да говорим о томе. Биће како ми је остало неколико месеци да трајем. Тако је то. Верујте да немам страха. Пре или касније, одувек сам то знао, овај ће се

живот истрошити. Чему онда страх? Страх од чега? Од тога да ме нема? Па, да ли ме је икад одиста и било? Све ово, овај живот и наше тумарање кроз њега, све то је то обична лакрдија. Зар да се плашим од лакрдије? Није ли и страх грех? Симон ће, пре од свих, знати за то. Ниси ли ми говорио да ти је крв црна, а душа светла? И да не желиш спас своје душе? Да ти је таква идеја одувек била мрска? Да ти је мрско и да се други, ма било ко, сачува од огња? Симоне, ниси ли рекао да не желиш спасење, већ једино да утонеш у оно црnilо у коме си био и пре рођења? У црно непостојање. Сада и ја знам, отворило се све ово испред мене: неће бити никаквих галактичких, космичких летова моје душе, неће бити каквог плеса са звездама, неће бити узвишења, уздизања, нити ускрснућа! Биће непостојање. Спреман сам за то. Ти, Симоне, ти који си све то говорио – и са чиме се слажем – реци ми, да ли си стварно спреман за такво што?

Симон Лавал је пажљиво слушао Џаспера Џонса. Слушао је и пио црвено вино, гризући пилећи батак и лижући замашћене прсте. И сви остали су га помно слушали, док је само Даоуд, некако скривен иза једног стуба у просторији, сагнуо главу над тањир и халапљиво лизао мутну, меснату чорбицу. Он је слушао само лепљиве таласиће из те порцуланске зделице којој се, колутајући смеђим очима, дивио као каквом божанском делу.

– Да. – рекао је Симон. – Ја не желим то спасење. Нећу да уживам ни у каквом господњем светлу, нећу нити уз херувиме и ангеле, не желим да моја душа, ако је има, одмара на неким етеречним висоравнима. Није више ни питање заслужујем ли то или не, већ знам да ми то једноставно не припада и иде ми на нерве. Не желим ништа од тога. А најмање, од свега најмање, јесте то да се сећам овог света и себе какав сам био. За разлику од оног одвратног Камијевог Мерсоа. Какав је то тек бедник! Немам ја ништа са свим тим, ништа! Никада нисам желео Бога, али нити човека, ни ђавола, ништа! Никада нисам желео ни свест о себи и другима.

Симон Лавал је увек носио са собом неколико томова Мопасанових дела, то му је била омиљена лектира, знао је рећи како је све што је људско, и оно добро као и лоше, похрањено управо ту, у тим укориченим свескама од којих се ретко кад одвајао. – Мопасан је највећи приповедач свих времена. Све је ту, сва људска светла и све људске тмине, све је то садржано у његовим романима и приповеткама. – знао је често рећи. Уз себе је још носио Вијона и Рембоа. И то му је, рецимо, било сасвим довољно. Он, хранио се тиме.

Није то лоша храна. Посна је, ништа мрсно нема у њој, једино нешто мало у Рембоа, кад се откине, стварно откине, доиста то уради, али уради то све са стилем, у стиховима пуним белог мрса.

Фома Бердин се осмехнуо, а Козак је, након кратког тајаца у салону, после кратког Лаваловог излагања, јако заплескао рукама. Басарвјук је, попут изненађеног рептила, окретао главу и лево и десно, окретао је на све стране, мрвећи поглед у свакоме од нас. Било је то језиво искуство, изнимно чудно, јер сам се на трен осетио као да присуствујем некаквом лудом пиру дивљих духова. И нећу рећи да сам се уплашио, али хоћу да кажем да ми је било веома непријатно.

И тада ми је постало јасно, савршено постало јасно: ја се доиста крећем у свету духова. Налазим се међу мртвима, међу душама које се сударају, које бесциљно тумарају кроз страшно мастило, кроз најцрњу могућу ноћ. Ту сам, с мртвацима. Мртав, попут њих. Мртавац који покреће модре руке, модре, отечене ноге, млитави мушки уд, на позорници која се пресвлагачила у гримиз. И били су ми јасни, до конца, они стихови Милутина Бојића, које сам читао само пар година уназад:

*Здерао сам њокров и ујио усне,
У усња из којих дах је био леден:
Цела њрошлост расије, мрзне се и ѓусне,
Изнад наших ѓлава дах је смртии сведен.*

Фома Бердин је, на савршеном француском, рекао: – Хоћеш рећи како си се одлучио да будеш одрешен од Бога?

– Ви сте, ви Руси, једнако смешни колико сте и жалосни. – узвратио је Лавал шкрипећи зубима. – Какав Бог? Који Бог више? Бога нема, никада га није ни било... Нема спасења, ничега након смрти, ништа, тек је стара тама. Но, доста о томе, Фома. Ми смо осуђеници, сви до једног, свако. Ми сви бедно трпимо живот, находећи се по светлима дана, муњама, поплавама, по ноћи која плови кроз шуме, по деци која се рађају како би умрла, по протицању доба, по каприцима природе, по каприцу, хиру случајности, по последицама у чијим се врежама не налазе никакви узроци. Нема вишње силе, ни виших бића, ничега до страшне пометње, до хаотичности без лица, без облика, без мисли и некаквог – ха! – устројства, без икаквог својства. Све је глапња, све је лаж и привид, све је мука духу! Ми сведочимо стравичном бесмислу, пишемо или дописујемо трећеразредни роман, бревијар безумља и силовитих патњи. Сви смо лаж, овде и посвуда. А и кад би Бога било, ја први бих се побунио против тог деспота, усамљеног сиротана и деспота! Тог *дивнога* лава, закључаног у стару шкрињу, лава који својом подмуклом риком обзнањује једино ону тужну немоћ царства склупчаног у језиви мрак!

Опет кратка станка, као на позоришној сцени. И сви су неми, сви ћуте.

Даоуд и даље сркуће супицу. То ремети све. И то нервира све. Јадник који срче супу од пилећих крпа. То нас све једнако боли, узнеми-

рава. Не мрави који шибају по поду, не инсекти који зује у ћошковима, не шкорпиони који се весело трљају једни о друге, не ужасне стоноге што хитро промичу по зиду, не. Нас нервира то тамно људско биће заклоњено гредом, црни човек који мљацка супицу, нешто богатију супу од оне на коју је навикао, заправо, далеко богатију и укуснију супицу, јер се цео уплео у њу, јер је цео у њој, у слаткастим кнедлицама, у обиљу травки, у хрскавици с пилећих леђа. Нас не чини узнемираним овај свет, наши послови и дани, наша хтења, наш рачун и преваре којима се хранимо, не, не то. Нас узнемирава гладан човек који срце топлу јуху, а та му течност, попут каквог врсног тоника, греје срце, греје желудац, он се с њом опоравља, он се лечи. Нас боли утољавање те старе и тужне глади. Јер и он хоће да буде човек. Човек над зделом топле хране, човек с кашиком и комадићем круха.

У ствари, ко га јебе! Црн је, прљав и ороноу. Нека умре скот, само да се стане с тим одвратним лаптањем.

– Мислиш ли ти да наставиш с послом? – упитао је Симон Лавал, спутивши на сто флашу вина. Окренуо се према Бердину. – Твоји се људи, изгледа, опако шегаче са памуком. Имали смо договор, леп договор, угодан, али почели сте да нам укидате ренту. Шта је у питању? Брежњев је повукао ручну? О, није вам више стало до нафте, то знамо. О чему је онда реч?

И тад се, у том часу, цео лицеј нагло затресао. Био је то мали земљотрес, али и довољно јак да смо сви поскочили. Сви сем Џонса.

– Овде се ретко померају подземне плоче... – рекао је Бердин. – Шта је ово сада?

Толико о страху и нашим одрешитим, непомирљивим душама.

Даоуд, који ме пратио попут измаглице и који се наметнуо као мој водич и заштитник, рекао је: – Не брините, ништа је ово, то су одједи Трибести горја. Повремено, те се планине затресу и удари доплове до нас, на југу. Неће бити штете. То је тек одјек опаког тла.

Кроз минут или два, сви смо се вратили на своја места.

– А хоћеш ли и ти да наставиш даље? – питао је Симон Лавал изнова, јурећи сада моје очи својим погледом.

– Да, хоћу. – рекао сам. – Ја идем даље. Нисам дошао на ово место како бих ту и стао, тек да разгледам чега има овде или онде.

– У реду, ако је тако. – рекао је Симон и осмехнуо се на леп начин, као да је засветлео у лицу.

Био је, кроз пола сата још један потрес, а потом се све смирило. Џаспер је држао лисца у крилу и онда је преклопио новине, *Herald Tribune* који му је долазио уредно у ту убогу, далеку дестинацију сваког уторника. Рекао је: – Зашто мене не питаш да ли и ја желим да наставим с послом?

Симон се осмехнуо: – Није да смо те одбацили, није то. Немој мислити како је то у питању. Јер, није. Не буди на крај срца.

– А који ја то јebene посао имам овде? То си хтео ме питаш, Симоне? Не желим, истина, да наставим са било чиме, не желим да наставим нити са својим животом, али нећу ни да се убијем. Док будем жив, бићу жив. Просто је. Имам фантастичне залихе морфијума. Све сам набавио и обезбедио. Појешћу смрт. Појешћу је као што она слепа змија гута глуву жабу.

– Да. – наставио је Џаспер, након што је узео дугу и украшену лулу, већ набијену првокласним јужноафричким дуваном. – Једно је извесно. Остаћу овде, јер ја више немам где да одем. За мене је све, свака тачка на овој планети, постала пустош. Послаћу својој управи медицински извештај и захтев за сталним останком. Немам шта ту да кријем. Мислим да завршим књигу, оно што пишем годинама и близу сам већ краја... Да, да, у сваком случају, близу сам краја. На овај или онај начин, свршетак је ту.

Козак је пришао Џонсу, ухватио га за рамена с леђа и рекао: – Можда би операција помогла. Можда би успело. Не знам, али нисам за то да се таква ствар аутоматски искључи као сувишна.

– Не, то не. – Џаспер Џонс је одрешито одмахнуо главом. – Не желим да ме секу и не желим ништа да ми ваде из организма. Нећу да ме сакате. Болест је једино моја. Она треба да је у мени. Моја је ствар посреди, само моја.

– Како је било у Судану, шта се тамо догађа? – упитао је Симон Лавал, покушавајући да некако скрене тему с приче о болести. Верујем да му је било напорно даље да то слуша, као што је, уосталом, било и мени. – Како је било на истоку?

Џаспер Џонс је, попут каквог вештог занатлије наднетог над мучни посао, полако накапао морфијум на шећерно брдо. То је слаткасто стење у себе упијало тужни лек, мртвачко свитање, освит мртвих у сурове сахариде, у хромозоиде, аренарине и поре, у своју тврду мекоћу, у свој хабитат и ваздушни шодер. Напокон, лепо мљацнувши, рече: – Сваки наредни пут када одем у Судан, све је више света. Сада тамо све ври. Права кошница. Кључало је све у вилајету Картума. Све. Но, овога пута, моји пријатељи из *Цишруса* су ме одвели да присуствујем једном ритуалу егзорцизма. Ја сам мислио да је та ствар затворена за јавност, посебно за очи странца, посебно за белце, али не... Било је отворено за све и свакога.

– *Зар?* – поскочио је Фома Бердин. – Гледао си то?

– Ох да, јесам, мада не знам да ли је то био уистину *зар*. – узвратио је Џаспер Џонс. Већ се видело да га је целог или боље рећи, од појаса навише, обузео високи морфијски пламен. – Био сам тамо, о јесам, у

прва два сата истеривања демона. Било је нестварно, било је сасвим халуцинантно. Они су, разуме се, наставили, када сам отишао, али не може човек да остане три дана онде.

– Где се то дешавало? – упитао је Даоуд, приближавајући се попут неке уплашене животиње ка средини салона, нетремице гледајући у лепо Џонсово уморно лице и грабећи тањир с бисквитима. Нисам обраћао пажњу на њега, али сам све време осећао да је ту, поред штока, уз орман, склупчан у углу: био је, просто, тих и ненаметљив, осим кад не срче чорбу као свиња, трудећи се да буде у мојој близини, јер је он, ипак, био мој путовођа, а то је требало спровести до краја. То, да ме води. Ипак, неће спавати са мном у соби, не. Ићи ће с остатком скупине, са тегљачима да се улогори иза зграде лицеја, биће под шаторима или под крошњом дрвећа које се низало у облику разбацаних стрела наоколо.

Џонс је погледао у црнца и биће као да се мало замислио. Рекао је: – То се дешавало у сламовима, на периферији, јужним ободима града, онде где се кренуло са изградњом високих солитера. Ту су још били некакви полигони, велике пијаце, изломљене куће, руниране постаје на које се, као у каквом грозничавом сну надовезују широке и прометне улице и где иде саобраћај. Биле су ту неке кућице, нешто попут паркинга или школских терена ограђених високим жицама, а сам се чин одвијао на полигону за обуке војника или је нешто томе слично било. А било је предвече, плава боја се развила у бордуну преко баршунастих, црвених облака. Видео сам како су некаког младића, дечака заправо, имао је шеснаест или седамнаест година, а можда је био и млађи, везали за дуге даске, говорили су да је педераст, и потом, скупа са родитељима, кренули да га секу по прсима. Његову су крв полако, кап по кап, прикупљали у мале посуде и приносили на ватру. Крв је кључала и могу да се закунем да сам видео како се из тих трошних здела узноси некакав браонкасти дим. Тело тог јадног дечака се страшно грчило и увијало се, а над њим су високи свештеници, било их је тројица, бајали нешто, урликали, вриштали су, церећи се и зверски кикотали, говорећи на арапском, неку, верујем, бизарну молитву. После су дигли црни стакленац, заобљену боцу, показивали је свима, као да су имали нешто веома важно у рукама, као да је то била дечакова душа или заточени ђаво из његове крви, док се тело тог детета на даскама трзало, бесомучно трзало, не знам, његове су младе усне тражиле милост, тражиле су ослобођење, можда су тражиле Бога, ја не знам, не знам... Њега су ритуално клали пред стотину људи, полиција је стајала са стране и још су неки војници били ту, пушили су наслоњени на кола, смејали се, пили су неки сок, неки жућкасти сок, сода вода, добацивали једни другима досетке, народ се тискао, мене је разједало нешто у желуцу, то мора да је канцер, то мора да је била слабост у слабинама,

кидало ме је и у бутинама, повраћао сам, било ми је лоше, превише сам и пио тог дана, грло ми је било пуно некакве слузи, цепала ми се јетра, десни су отицале... И тад је један од њих у белој туници, један од тих свештеника, упревши прст ка мени, мада сам био прилично далеко, али сам знао да је то било упућено заиста мени, рекао *taeal 'iilaa alshaytan!* Хајде, ђаволе, изађи! Морао сам да се склоним.

– Тада... – поновио је Џаспер Џонс – уистину, морао сам да одем.

Након тога, Џонс је приклонио своју главу уз руку на наслону фотеље. Повремено би се тргнуо, али му је поглед био све празнији. И све тако, док од његовог погледа није остала само ужасна шупљина у коју ниси могао углавити ништа.

У неко доба, мора да је свакако било иза поноћи, кренули смо с причом о политици, национализму, глобалним струјама, ратовима, о тим глупостима. Имали смо сви уморно пијанство у себи и био нам је потребан сан. Прво је нестао Даоуд, затим је отишао Козак, жалећи се на вишедневну исцрпљеност услед грознице која га је онде задесила, па је и Лавал оставио гитару, своје шансоне и сву луду брехтовштину са којом нас је упорно умивао. Најзад, поклоних се и ја. Басарвјук се беше опружио на отоману, Фома Бердин је обгрлио флашу, лисац је дремао. Још су се неке нејасне контуре, да ли послуга или запослени при лицеју, вукле по салону, лагано, трудећи се да никако, ни на који начин не поремете ноћни мир. Када сам кренуо у собу на спрату, коју ми је Козак одредио, соба с бројем 342, мада је соба било тек осамнаест, не више, наједном се Џаспер Џонс створио испред мене, попут истучене авети. Рекао је: – Погледао сам вас малочас, заправо не уистину малочас, има томе сигурно два, три сата и приметио како сте ме посматрали са неким необичним сажаљењем. Знам те ствари да приметим, верујте ми на реч. Не треба ми ваше сажаљење, не, то сам желео да вам кажем. Јер, шта ако слична болест заплеше и на вашој кожи? Сажаљевајте себе, ако некога већ морате.

– Ја нисам... – успело ми је да промуцам. – Заиста, ја не...

Џаспер Џонс ме је обгрлио око струка. Лице му је добијало некакву ужасну љубичасту боју. – Кажем вам, Кавасила, о како је само херојско то ваше име, како то јуначки звучи, Ка-ва-си-ла, да, лепо вам кажем да ми сажаљење других уопште не смета. А знате ли зашто је тако? Знате ли?

– Не. – рекао сам, покушавајући да се отмам из његових руку.

– Ох, просто је. – рече Џонс. – Просто је, јер ни ја никакво сажаљење не осећам према другима, према називи ближњима, ако се сви ови уклету двоношци могу тим именом и називати. Ми, Американци, о, да, ми немамо милост ни према коме и самим тим немамо ни пријатеље. Не желимо милост, не дајемо милост. Добро, доћи ће дан када нико неће имати ни трун милости према нама, што је сасвим на

месту. Сетих се сада, један израелски агент, једна докона, једна брбљива јеврејска ухода, недавно ми је рекао, наиме шапнуо на ухо, када сам му, а не знам зашто, и нисам то одиста мислио, пребацио да мучки и са неким лудачким жаром, ударају по Палестинцима: да, најзад је дошло време да и ми бијемо, да тучемо ма кога било! Управо ми је тако рекао. Време је освете! Верујте, у овом свету нема места за људе који се надражују милошћу! Зато, неће ли бити предивно и узвишено, када сви будемо засветлели под старом, добром капом језиве печурке!?

Одгурнуо сам га нагло и не осврнувши се, успео на спрат. Био сам пијан и исцрпљен и свега ми је било доста, и ове земље и ових људи, и белих, црних и црвених: осетио сам подмуклу старост која се ужаснуто цери у свим мојим зглобовима. Умарао сам се, страшно сам се умарао.

(одломак из романа у настајању)